

FIGYELMEZŐ

az egyetemes literatura' körében.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA**.

Pesten.

Januárius' 31d. 1837.

4. szám.

Tartalom: Magyar literatura. Visszatekintés literaturánkra 1830—6. Folytatás. (D. Schedel Ferencz) 25 l. Történettudomány. Lassu István: Merkúr 1836ra (Péczely József), 30 l. Angol literatura. Nyelvtudomány. Richardson' új szótára, 32 l. — Szöbirálat (Vörösmarty) 33 l. Literaturai mesék és epigrammák (Czuczor és Virág A.) 34 l. Magyar tudós társaság, 34 l. Bibliographiai jelentő, 34 l. — Hirdető 1ső szám.

MAGYAR LITERATURA.

Visszatekintés literaturánkra 1830—6. (Folytatás).

Literaturánk' azon ágát éri most a' sor, melly az iratok' számát tekintve, tudva levő okokból, talán legszegényebb volt mindenha, és most is az, a' többiekhez képest; de érdemre 's hatásra nézve e' legújabb korszakban legfontosabb és nevezetesh. Értem azt a' nemét a' dolgozatoknak, melly a' köz ügyet, t. i. azt, a' mi minden polgárt, minden hazafit, mint polgárt és mint hazafit, legközelebről illet, annak minden ágazatiban tárgyazza. Egy író van itt csak, kit előkelőleg nevezniünk kell; de ez az író legfőbb ösztöne volt e' korban az olvasásnak, ébresztője egy megrögzött véleményektől független gondolatcserének, lelke, 's egyszersmind jele haladó korunknak. Az olvasó tudni fogja, hogy gróf Széchenyi Istvánról emlékeziünk. Az ő munkáit, eredetiben 's fordítva, ezer meg ezer példányban, százezerek nyelték el; 's azért a' közönségesen mutatott részvét kedvesen veendi talán, ha jelen, elszámláló inkább 's emlékeztető, mint történetfejtető előadásunk, az időszak' főemberénél, elereszti

a' fölvelt fonalat, 's néhány percze, életirási vázlattá alakúl, annyival is inkább, minthogy nagy lelke 's szerencsés környülményei megengedék neki, hogy a' szót tett kövesse, 's így írói pályája 's életpályája csakhamar egygyé olvadjon.

G. Széchenyi István, fia az annyit áldozott g. Széchenyi Ferencznek, Bécsben született, september' 21. 1792. A' nemes felkölt seregtől a' cs. kir. hadhoz menvén által, az europai népháboru' legnevezetesh csatáiban részt vett; 's e' pályán mellét több érdemrenddel takarta. Még katona korában bejárta Németországot minden irányában, Angliát, Francia- és Olasz-, az éjszaki Spanyol-, és Görögországot, a' török birodalmat, 's 1820ban Kis-Ázsiát érintette. E' vándorlásiban szerzé Széchenyi, folyvásti magányos studiumok' segédelmével, azt a' political tekintetet 's combinatiót, a' külön népek' nemzeti 's közgazdasági viszonyai' azon terjedelmes és gyakorlati ismereteit, mellyek hazájának egykor olly gazdag gyümölcsöket voltak szerzendők. Az 1825/7diki országgyűlés alatt, mellynek tanácskozásiban eleitől fogva élénken részesült, elhagyta a' hadi pályát, hogy napjait kizáró-

lag a' hon' legfontosabb érdekeinek áldozhasa. 1825, november' 3kán volt az az emlékezetes ülése a' képviselőknek, mellyben ő, Nagy Pál' elragadó beszéde után, egy nemzeti academia' felállítására 60 ezer pengő forintot tett a' haza' oltárára. A' rendek' elragadtatása visszahangzott az egész hazában, és minden hű szív megnyílt a' Széchenyi névnek. Azonban ez csak kezdete volt nyilvános hatásának. Eleinte mindjárt figyelmessé lévén gazdaságunk' egyik igen nevezetes ága', a' lótenyésztés' hanyatlására: már 1826ban eszközölt emelésére egy társaságot, melly évenkénti tetemes jutalmak, verseny stb. által ébresztőleg 's gyámolítólag hatván, rövid időn olly kitünő siker mutatkozott, hogy az egyesület az állattenyésztés' egyéb ágaira is kiterjesztvén figyelmét, állattenyésztő társasággá alakult, míg tagokban 's pénzalaphan folyton öregbülve, 1835ben, mint gazdasági egyesület az egész gazdaságot bevoná munkálkodásai' körébe. 1828ban, „Lovakról“ című érdekes könyvében (németre ford. Vojdisek, Lipese, 1829. n. 8.; újra Paziazi, Pest, 1830, n. 8.; dán nyelvre Collin, Kopenhagen, 1835. 8.) előadta a' lótenyésztés' állapotját hazánkban és Angliában, 's kifejtette ennek elveit, 's utat mutatott, mikép lehessen azokat saját viszonyaink közt célirányosan alkalmaznunk. Már ezen irat is elárulja, a' benne számosan elhintett általános intésekkal, 's közgazdasági figyelmeztetésekkel, az előítéletek' majdani szerencsés ostromlóját, 's közjóllétünkre nagy befolyásu lelkes író. Az 1825/7diki országgyűlés után első munkája a' nemzeti casinónak, a' haza' közepében, Pesten, felállítása volt, mellynek célja nemcsak a' főnemességnek alkalmas találkozási helyet nyújtani, hanem a' felekezeti szellem irtása, a' miveltségi minden szakaszainak egymáshoz közelítése, rang és állapot' különbsége nélkül. 'S valóban hazánk a' casinók által, mellyek a' középpontinak mintája szerint Magyar- és Erdélyországban már igen elágaztak, mind az érdeklét tekintetben, mind pedig tudományos miveltség 's a' magyar nyelv' terjedésére nézve — minthogy a' casinókban olvasószobák, néhány könyvtárak is léteznek, különös ügyelettel a' magyar literaturára — tíz rövid év alatt egy egész ivadéknai haladást mutat. — Midőn a' főherczegnádor, mint pártfogója a' felállítandó acade-

miának, 1828' elejére, ennek négy első alapítóját, Pestre hívta, hogy egy, a' haza' íróiból nevezett küldöttséggel annak alapját megvessék, gr. Széchenyi István, a' küldöttség' elnökével, gr. Teleki Józseffel, legelőkelőbb részt vett annak munkálkodásiban; 1830ban pedig, midőn az intézet constituáltatott, az igazgatóság által másod elnökül választották, melly választás azóta minden évben megújítatott. 1830ban következett második munkája: „Hitel“ (németül Vojdisektől, Lipese, 1831. n. 8. és Paziazitól, Pest, 1831. n. 8.), mellyben kifejti azon okokat, miknél fogva Magyarország, gazdasági, ipari 's kereskedési tekintetben, ereinek lehető fejlődésétől olly távol marad; 's élesen harczol számos herozdásult nemzeti halitéletek, ál nézetek, önző célok ellen. Soha könyv nem ragadta meg nálunk illy mértékben a' köz figyelmet. Négy év alatt négy kiadás érte egymást. A' haladás' emberei örömtapsolva álltak mellé, a' megállapodásai' mindenfelé hangoztatták neheztelesöket. Illy sokfélekep sértett, bántott magányos érdekek, 's nemzeti jelességekrüli hamis fogalmak mellett a' visszahatas el nem maradhatott. Ellenei' részéről, a' több országgyűléseken által magának, mint megyei követ, jó nevet szerzett gr. Dessewffy József, lépett fel az ugy nevezett „Taglalat“tal (Kassa, 1830. 8., németül Ludvichtól, u. ott 1831. 8.); mellyre gr. Széchenyi' részéről a' Világ következett (Pest, 1831. n. 8.; németre ford. Paziazi, 1831. n. 8.), részint czáfolatja a' megtámadásoknak, részint a' Hitelben állított vagy csak érintett eszmék' bővebb fejtegetése. Ezt, 1832ben „Magyar Játékszínrül“ könyve követte (Pest, n. 8.), egy középponti színház' mikép alapíthatását illetőleg. 1833ban egy budapesti állandó híd' építését tárgyazó előleges adatok' gyűjtése végett, gr. Andrássy Györggyel Angliába tett útjáról visszatérvén, az arról szóló, részletes jelentést, az ő hathatós mozgatásaira felállott hídegysülethez intézve, kinyomatta (Pozsony, n. 8., új folió-kiadás a' Jelenkor mellett, 1831; németül Paziazitól, Pozsony, 1833. 8.). Ugyan azon évben jelent meg törvényjavaslati munkájának első kötete is (Stadium. Lipese, 1833. 8.). Ezen idő körül történt, hogy bold. fejedelmünk' 's a' főhercnádor' tisztelő bizodalmánál fogva, ő vette által kir. biztosi méltósággal a' vas-kapui vízmunkálatok' felsőbb igazgatását.

E' czélra 1834' elején ismét Angliába ment; 's az esztendő' többi részeit folytonos munka, baj és fáradságok közt, újabb rendeltetése' helyén töltötte. Ez időben indultak meg a' Jelenkor' Társalkodójában világot látott töredékei „A' Dunahajózás körül“ (németül Paziaztól, Budán, 1836. n. 8.), mellynek elősegítésében, 's egész Kis-Ázsiáig terjesztésében tanácscsal és tettel Széchenyi nem keveset fáradozott. Ferencz király' halálától fogva ismét majdnem szakadatlanul részt vett az országgyűlési tanácskozásokban annak végeig; 's itt előkelő szeretettel szólott a' magyar nyelv', középponti „nemzeti“ színház', 's állandó híd' tárgyában, név szerint ő volt, az utóbbira nézve, a' két város' kisajátítása', 's a' különbség-nélküli hídvámfizetés' egyik legtüzeesebb sürgetője. 'S a' főhg-nádor a' híd' tárgyabeli országos alvალasztmány' elnökségével is őt volt kegyes, nem sokára a' diéta' befejezése után, megbízni.

A' közértelmesség' kifejtése, nemzetiség, az eldarabolt öröknek nyilvános czélokra egyesítése, a' nemzet' ereje' 's méltósága' emelése, 's a' közjöllét' előmozdítása: fő irányai Széchenyinek, mint a' törvényhozás' tagjának és írónak; tetteiből 's nyilvános beszédeiből a' világ- és emberismerő, a' közgazdaság' titkaiba avatott, éleslátású státuseMBER, 's dolgok' kivitelében fáradhatatlan munkásságu 's ritka ügyességű férfiú, valamint a' legtisztább keblű 's áldozatra örökké kész hazafi tűnik ki. Előadása lelkes, élénk, képekkel 's példákkal gazdag, gyakran elmés, nem ritkán metsző; kedveli a' félre csapást, tárgytól eltérést, 's ez, 's némi rendszeretlenség az, mi gyakran szemére hányatik. Mind a' mellett, hogy köznézetei 's pályája számos érdekekkel összeütközik, szerencsés volt, céljai' tisztaságával a' fejdelemtől kezdve, keresztül minden rendeken, bizodalom' 's szeretet' sokféle jeleit vehetni. Több vármegyékben, többnyire köz kívánatra, táblabirósággal, Sopron, Pest, Szeged által polgársággal tiszteltetett meg; Nógrád, Hont, Bihar, képevel díszesítették gyűlési termeiket; Alsófejér egy küldöttség által arany íróttal becsülte meg; a' nagyenyedi casinoegyesület egyetlenegy tiszteleti tagjává nevezte; Székesfejér vármegye küszönetét írta meg hazafiúi fáradozásáért; a' hajdor kir. academia, írói érdemei' elismerésül, tiszteleti tagjául választá, stb. —

Hátra van azon pár iratnak említése, melly a' mai czikkelyünk' elején érdekelt osztályhoz tartozólag, a' szóban levő idő alatt megjelent. Egy részt azokra gr. Széchenyi' munkái adtak alkalmat. Illyenek egy névtelennek „toldalék észrevételei a' Hitel című munkához“ (még 1830; 's másodsor Pesten, 1831); gr. Dessewffy József' Taglalata; gr. Dessewffy Aurél, Marcell és Emil' Néhány szavok a' közönséghez a' Hitel, Világ és Taglalat' ügyében; G. Széchenyi István, mint író, Orosz Józseftől (Pozs. 1832, németül is, u. ott 's akkor). Illyenek Balásházy János' irata: Az adó 's még valami (2-odszor Pest, 1831. 8.); Gaal Domokostól: Egy két szó a' haza mellett (M. Vásárh. 1831); a' kereskedési szemléletek (Kassa, 1832); a' mostani finczmunkálatok' fonákja (Kassa, 1833); Srányi Jánostól: Status-adósságok és status-papírosok (Pest, 1834); Nyitra-Zerdahelyi Lőrincz' egy-pár röpkeirata (Tisztválasztási terv; 's Intézkedés, vagy is mit kell tenni magyar hazánkban szegény adózó népünk' fölsegítésére; Pest, 1834); Nagybritannia' polgári alkotmánya (Buda, 1835); a' „sajtószabadságról“ egy névtelennek értekezése (Rozsnyó, 1831) 's Kiss Pálé (Bécs, 1832). Politicai ügy, mint történeti tekintetben nevezeteseK ezen időszakszból a' két testvér hazabeli országgyűlések' jegyzőkönyvei 's irományai, 's több nemes megyéknek, név szerint Bihar, Komárom, Nógrád, Nyitra, Sopron, Temes, és Torontalnak nyomtatott észrevételeik az országos küldöttségek' ugy nevezett rendszeres munkáikról. — Nem említjük, mint idegen nyelveken (deákul 's németül) írottakat, mik ellenünk 's nyelvünk ellen, határainkon belül és kívül megjelentek.

A' törvénytudomány nem igen gyarapodott. A' törvények' philosophiájára nézve azonban érdekes Montesquieu' fordításának megjelenése. (A' törvények' lelkéről, a' párizsi 1816ki kiadás szerint. 3 köt. Pozsony, 1833), 's Beccaria' könyve a' bűnök és büntetésekről (ford. Császár F. Zágráb, 1834). Magyarországot illetőleg, a' törvényczikkelyeken, törvénytudományi ítéleteken, 's egy kis kézikönyvön kívül (Magy. törvény'summája, Patak 1831) csak egyes értekezések jelentek meg; millyek „Georch Illés' törvényes tárgyú értekezései“ (2 köt. Pest, 1833—4); Móth Endréé a' be-elhajtásról, Bezerédj Lászlóé az ol-

dalágu rokonok' öröködéséről, Somogyi Jánosé a' zálogokról. Szekrényesy Endre Kassics után az „Ügyvédek és perlekedő felek' kézikönyvét“ adta. Fenyítő-törvényszéki magyar törvényt, Szlemenics Pál írt, bővebben fejtegetve ismeretes latin munkáját; Stettner György Sáfár' Váltójogát adta, műszótárral; 's Thaisz Endre Wachtler Bernard' Nyiltszivü észrevételeit a' Magyarország' számára javasolt váltó- 's törvénykezés-rendre. Erdélyi hazafitársainkat Vajda László egy terjedelmes munkával ajándékozta meg (Az erdélyi polgári magános törvényekkel való ismeretségek. 4 köt. Kolosvár, 1830, helyesben 1831; 's: Az erd. polg. magános törvények' historiája; ugyanott és akkor); 's Benkő László Bod Péter' egyházi törvénykeztető könyvét adta a' jelen állapathoz alkalmazva.

A' történettudomány' mezeje még a' magyar nyelvtől elválva is, szomorú tekintetet mutat; a' mi annál busítóbb, minthogy a' historia a' mult században olly szép reményeket gerjesztőleg indult fejlődésének, 's a' jelenben, németül író hazánkfiai' dolgozatán kívül a' kútforrások' gyűjtése többek által olly szép szeretettel üzetett, 's részint üzetik mostan is. Ohajthatni hogy e' látszó megállapodás egyebet ne jelentsen, mint azt, hogy nekünk az eddigőtől különböző szellemü historiánk készül támadni: átmeneteli időpontok pedig gyakran terméketlenek; vagy hogy külső okok akasztják meg a' haladást. Hogy azon keveset felszámoljuk, mi ezen osztályhoz tartozólag e' hat évben világot látott: mindenek előtt a' philosophicus fejü Nyíry István érdemel figyelmet, ki „Tudományok' öszvesége“ címü munkája' II. és III. kötetében a' minden historiai tudományok' encyclopaediáját adta (Patak, 1831.). Világ' historiáját Lassu kezdett írni (eddig 2 köt. Buda, 1832), 's legújokban egy névtelen (1ső köt. Pest, 1836); a' kassai „Oskola“ címü gyűjtemény' 4. d. füzetében közölt világhistoria, 's a' Bredowból fordított „nevezetességek“ egész a' használhatatlanságig rövidék. Az újkori historiát egyes részeiben vagy pontjaiban érdeklő Orosz' megakadt gyűjteménye „Századunk“; 's Szász Károly' lelkes felfogásu 's előadásu könyve „1831. esztendő' története“ azt sajnálatja, hogy a' szerző e' historiai évkönyvet nem folytatja. Specialis historiák: „A' zsidó nemzet' története és ritka szokásai“; az éjszak-

amerikai egyesült-országok' története Herrmann' fordítása után Velencei Gábor (Buda, 1836. 2 k.); Magyarországé Budaytól (de csak új kiadás); Spányik' kisebb 's egy névtelen' még kisebb historiájának fordításai; egyes szakaszt festett Czuczor, e' munkájában: Hunyadi János' viselt dolgai, leginkább Engel és Fessler után (Buda, 1832, 's javítva Pest, 1833) egyes megye' vagy hely' történeteit adtak, Fábrián Gábor, Arad vármegye' leírásában: 1ső rész, historiai leírás; Dóczy: Sz. Gotthárd' története és viszontagságai; Komáromy Miklós: Gyula városáról és a' hajdani Gyula várról; egyes eseményt: Balásházy, az 1831ki felföldi zendülések' leírása; életírásokat adtak: Podhradzky Pázmán Péterét, Sz. Lászlóét (ez inkább csak némelly illető kútforrások' összeállítása); Szilasy Ján. Kresznerics Ferenczét, Toldy Ferencz Kisfaludy Károlyét. Végre magyar kútforrások közül, a' Podhradzky által kiadott „két krónikán“ kívül nem jelent meg semmi. — E' nagy szűke mellett terjedelmesebb 's nyomosabb munkálatoknak örvendetes jelenései legújabb korunknak a' historiai zsebkönyvek, mellyek a' nagyobb közönség' figyelmét vonván magokra, 's részint kedvesen fogadtatván, publicumot látszanak ígérni, a' kor' szellemében készült lelkes historiai dolgozatoknak! Kezdője e' zsebkönyveknek volt Szilágyi Ferencz Klio-jával, mellyből 1832re, 1833ra 's 1836ra jelent meg egy egy kötet (az első kétszer), 's kiterjeszkedik a' minden kori 's nemzeti történetekre, különösebb tekintettel még is a' legújabb kor' dolgaira 's jeleneteire; Kovacsóczy Mihály 1833ra és 1835re adott egy egy kötetet Arpadiájából, almanachi csinnal, a' b. Hormayr és Mednyánszky' ismeretes zsebkönyvek' mintája szerint, kirekesztőleg hazai tartalmút; legújokban pedig Lassu István Merkúr címmel egy genealogiai-historiai és statistikai zsebkönyvet adott, évenként folytatandót.

Ország- 's népismeretet tárgyazó munka több jelent meg figyelemre méltó. Ugyan is Patakon „A' régi geographia' rövid rajzolatja“; Dóczy a' 11. 's 12. kötetével befejezte Europa' nagy geographiáját; Lukács Pál, Staut József, Brassai Sámuel, 's a' kassai „Oskola“ részint eredeti részint fordított elemi geographiákat adtak; hazánkat tárgyazák: Perger, „A' magyar és hazája régenten; Puky: „A' magyar haza“; Fényes Elek: Ma-

gyarország geogr. és statistikai tekintetben (I. elébbi számunkat); Gegó: Magyarország' rövid földleirása Albach után; ismét Magyarországét egy névtelen (Pozsonyb., Schmidt-nél); továbbá egyes vidékek' leirásai. Podhradczky, Buda és Pest' volt régi állapotjokról; Patacsich, Sz. kir. Pest városának leirása. — Az útleirási literatura kevés, de részint igen jeles munkákkal szaporodott, névszerint Tessedik Ferencztől megjelent: Utazás Franciaország' déli részeiben; Bölöni Farkas Sándortól: Utazás Éjszakamerikában; ide tartozó még Theon' utazása Görögországban (Ludvichtól); valamint a' régibb világ' ismeretéhez: Antenor' utazása Görögországban és Ázsiában, ford. id. Farkas Sándor (eddig 3 köt.), 's A' szent földi vándorló, azaz Leeb Róbert apátur' utazása Dóczytól.

A' mathematicai tudományok sűrűbben szólnak meg magyarul, mint eddig: Arithmetiát adtak Méhes György, Méhes Sámuel, Bolyai Farkas, Kovács János, Bicskey István (Klaber után), Nagy Károly; tiszta mathesist Tatai András; felsőbb analysist, mint említők a' maga helyén, György; mikhez Babbage' logarithmusai' magyar kiadása is számlálendő Nagy Károlytól.

Következnének már most a' természet-tudományok. De itt fájdalom az első számunkban érdekelt Raff' természettörténetén, Vajda' Növénytudományán, Brassai hason tárgy munkáján Lindley után, Tscherner' physicájának Bugát által készült fordításán kívül minden egyéb néhány apró értekezésből áll. T. i. a' tudományok' e' legszebb ága, mint tudomány, legkevesebbé fizet az életben; 's így ezen, a' természet' annyi ajándékával áldott honban ez a' mező az, melly legparlagabban hever. Avvagy nem leginkább külföldiek által tanultuk-e e' részben saját hazánkat ismerni?

Az orvostudomány valamivel szerencsésebb, mert az egyetemnél magyarul is tanítatik, 's egy osztályára nézve hazánkfiainak közvetlen alkalmazatu az életben. Érdekeltük 2d. számunkban Bugát Pál' érdemeit az orvosi literatura körül; az 1831, 2 és 3ban folyt Orvosi Tárt, 's mellette kijött Orvosi szökönyvet. Schoepf Auguszt az orvosi rendszerek, gyógy módok 's némelly rokon tárgyakról értekezett. Egyes ágairól az orvosi tudományoknak ezek jelentek meg: Diabeticát Szotyori József adott; a' kávé, thé és csokolá-

déról történeti, természethistoriai, diaeteticai és orvosi tekintetben Balogh Pál értekezett; Falconer' észrevételeit az éghajlatnak 's más természeti okoknak befolyásáról az emberre, Csorba József fordította; Cseresnyés a' hallás' élöműszereiről, hallásról, ezeknek bajairól 's orvoslásokról irt; a' veteranus Kovács Mihály Magyar patikát adott, azaz: „Magyar- és Erdélyországban termő patikai állatok, növények és ásványok, orvosi hasznaikkal egyetemben“; Hufelandtól a' Szegények' patikáját Schedel közlötte; Haulik a' Bábaságot adta, a' tudomány' jelen állapotja szerint; Lóstáiner Orvosi tanítást irt a' hirtelen veszedelmet okozható betegségekben való sebény segedelemhozásról; Flór Ferencz A' tetszhalottak' felélesztésökről szóló tanítást; leginkább nyelv' tekintetéből érintjük még Voigt' tanácsadó orvosának fordítását. A' külön gyógytudományhoz tartozik számos choleraírat, mellyek közt azonban kimerítő egy sincs. A' tárgy' nevezetességénél fogva érintünk itt egy, Hanák által kiadott jeles körtörténetet: Öszves dermengés 's önképen kifejlett álmjárás' története. Figyelemre méltó, 's igen örvendetes dolgot látni, literaturánk' e' most sarjadó osztályának, melly szép jövőt ígér a' jelenen készülő orvosivadék' lelkesége. Ugyan is a' felvett idő alatt, az orvosdoctori rang' megnyerése' alkalmával szabálynál fogva készülő értekezések közt 1831ben 3, 1832ben 5, 1833ban 8, 1834ben 7, 1835ben 4, 1836ban 15 doctorandus írta magyar nyelven értekezését; 's ezek mellett Schuster prof. hazafiúi szellemének köszönhetni mind a' chemiának magyarul (jól) megszólalását is, mind a' gyógyszeres nevendékek közt ama' szellem' terjedését. Ugyan is 1833ban 7, 1834ben 8, 1835ben ismét 7 nevendék adott ki két két chemiai 's gyógyszerészi értekezést magyar nyelven. — Állatorvosi munka kettő jelent meg: Gyarmatié: A' falusi három orvos; és Balásházy Jánosé másodsor: A' nagyobb házi állatok' nevezetesebb nyavalyáiról.

A' gazdaságtudományról első számunkban emlekeztünk, megjegyeztük, hogy ide tartozó munkákról a' könyvárosi figyelem gondoskodott. Magányos íróktól itt említésre méltók: A' mezei gazdaság' philosophiájának szabásai szerint okoskodó és munkálkodó gazda, Magda Páltól, Milótai Ferencz' gazdasági katechesise, alsóbb oskolák' számára,

mellynek első része a földmívelést 's a gazdasági növények' terjesztését, a második a baromtartást tárgyalja; Csorba András Vezért irt a természetesen művelt mezei gazdálkodásra; 's Balásházy' Okos gazdája 2d. kiadást ért. Krenmüller dr. a fogakról értekezett, különösen a hasznos házi emlős állatokat tekintve, azoknak életkorok' megismerése végett. A' lótenyésztés' tárgyában b. Orczy Lőrincz szólt („Két kérdés“), Hoffner prof. Schwab' útmutatását fordította a' ló' külsejének esmeretére, 's Tennecker' munkáját: A' lókereskedés, minden titkaival. A' juhtenyésztést illetik Balásházy' munkái: Gyűjtemény a' j...ról, 2. köt., 's Újabb tapasztalások a' j... tárgyában. Milótai a' méhészetéről, Czambert a' selyemtenyésztéséről értekeztek. Végre Fábrián Gábor Appert' pályairását adta ki az étekel tartásról.

(Vége következik.)

Történettudomány.

2) *Merkür. Genealogiai-historiai és statistikai zsebkönyv 1836ra. Irta Lassu István, a' n. m. m. kir. udv. kamará' registraturájának registransa, t. n. Torna vármegye' táblabírája, és a' m. t. társaság' l. tagja. Budán, a' m. k. egyetem' bet. n. 12r. XLVI és 258 lap, egy, az europai minden statusok' átnézetét magában foglaló táblával.*

Újabb bizonyosága e' könyv a' szerző' fáradhatatlan munkásságának, mellynek már eddig is több, köz kézen forgó, hasznos munkát köszön nemzeti literatúránk.

Az egész három részre oszlik; az első az europai uralkodó házak' genealogiáját, 's az europai országok' statistikai átnézetét röviden; a' második Franciaország' földleírátát, statistikai nevezetességeit; a' harmadik ugyan csak Franciaország' történeteit adja részletesen és bővebben.

Szorgalom, helyes kiválogatása a' közlendő tárgyaknak, világos, érthető előadás, csinos, könnyen olvasható, szinte hibátlan, legálább minden értelmet zavaró hibától ment nyomtatás, általában ajánlatos oldalai a' munkának. Orthographiája, melly elébbi dolgozásaiban a' szerzőnek, nevezetesen az 1827ben kijött, hasonló foglalatú Francia Ország' Statisticai, Geographiai és Historiai leírásában inkább Verseghyhez 's a' kimondáshoz húzott, most a' m. t. társaság' helyesírási szabályaihoz van alkalmazva.

Az egyes részeket illetőleg, az elsőre és másodikra semmi különös megjegyzése vizsgálónak.

Néhány apró észrevételei, péld. (l. XXVII) Norvégiáról nyilván meg kell vala említeni: hogy Svédországtól külön országgyűlése van, említeni storthingját, 's ennek, ha ez más statusoknál említésre méltónak ítéltetett, két részre osztatását. A' Német-Szövetség' azon statusai, mellyek külföldi fejedelmektől bíratnak, előszámláltatván egyszer a' Német-Szövetség alatt, többé azon külföldi statusok alatt, mellyeknek egészítő részét teszik, nem említetnek, 's így a' ki csak ezeket olvassa, tévelygésbe vezetetik. A' szerkezetes (constitucionalis) statusok közt némellyiknek ki van téve, némellyiknek nincs, hány — egy vagy két kamarás — népképviselői rendszere van. Az orosz birodalom' minden lakosit Európában nem egészen 42, összesen minden világ' részeiben 54 millióra téve keveselli vizsgáló, ugyan azért ohajtotta volna, valamint itt, úgy másutt is a' kútfő' megnevezését. Franciaország' geographiai-statisticai leiratában, hol az oskolákról van szó, a' tudósokat nevelő főiskolákon kívül, ohajtotta volna vizsgáló az ezeknél nem kisebb fontosságú népnevelő, oktató iskolákat, intézeteket is (Malchus 27,000 felé teszi számokat); nem különben a' tudósok' nevezetesebb egyesületeit, academiákat stb. röviden megemlíteni.

A' mi a' 3dik vagy is a' historiai részt illeti, vannak itt a' vizsgálóival meg nem egyező nézetek, vannak, mi ilyen munkában szinte óhatatlan, chronologiai tévedések, helylyel közszel pótolni, igazítani valók; a' nevezetesebbek, mellyeket V. megjegyzett, következők: 43. l. Negyedik vagy Szép Filep' halála 1285re tétetik, a' mikor nem ez, hanem 3d. Filep halt meg; kellett volna 1314. — 67. l. VIII. Károly Nápolyból 1495ben vettetett ki, nem 1498ban, mellyben meghalt, és így, a' mi ugyan ott mondatik, Nápolyi sem vesztette el, melly, mint maga a' szerző is alább a' következő lapon említi, 1501ben foglaltott el. Ugyan csak VIII. Károlyra nézve meg kell jegyezniünk, hogy felebb XXX l. halála hibásan van téve 1497re. — 69. l. VIII. Henrik angol király' húga a' békekötéskor még nem volt nője XII. Lajos francia királynak, hanem azután lett. — 70. l. „Ez a' nagy ifjú mindent elront“ nem fejezi ki XII.

Lajosnak, ha jól jut eszembe, ezen szavakban tett ítéletét Ferenczről: *Nous avons beau faire, ce gros garçon gatera tout.* Inkább — mit köz beszédben mondanak — ez a nagy — gonosz — kölyök, vagy fiú. — Ugyan azon 70d. lapon. V. Károly nem a' császár és spanyol király' fia volt, hanem a' császárnak Maximiliánnak unokája, 's Filepnek, ha ezt királynak vesszük, legfeljebb castíliai, de nem spanyol királynak fia, mert Spanyolország' másik nagy felét bíró arragoniai (közönségesen catholicus) Ferdinand' vejénél Filepnél szinte 10 esztendővel tovább élt, 's csak ennek halálával nyervén el Károly a' spanyol koronát, inkább lehet spanyol király' unokájának mondani. — 74. l. Sem Ferdinand császárrá, sem Filep spanyol király' nem 1555ben, hanem 1556ban lettek; mert V. Károly 1555ben csak Belgiumról mondott le, úgy később, a' következett esztendő (1556) januáriusában Spanyolországról, 's augusztusban a' császárságról. Ugyanazon 74 lapon a' II. Henrik, 's V. Károly, 's ismét ennek fia II. Filep 's II. Henrik közt folyt háború oly formán jön elő, mint ha a' két, egészen különböző, 's különböző kimenettel is végződött had, egy lett volna. — 74. l. A' Bourbon hercegek közül nem Condé herceg, hanem a' navarrai király Antal volt az öregebb, különben a' Valoisház' kihalásával nem IV. vagy Nagy Henriknek, ki Navarrai Antal' fia volt, hanem a' Condé hercegeknek lett volna legközelebbi joga a' francia koronához. — 95. l. Hogy XIV. Lajos a' ryswicki békét nem mint parancsnok írta alá, annak nem az volt oka, hogy Franciaország elszegényedett, 's meg volt alázva, mert, mindent együve véve, XIV. Lajosnak kedvezett inkább, mint ellenségeinek, a' szerencse; hanem az, hogy már akkor a' spanyol korona' megszerzése lévén fejében, akarta magát minél inkább megkedveltetni az európai statusokkal. — 96. l. Hátában 1709ben nem azért nem lett semmi a' békélésből, mert XIV. Lajostól az kívántatott, hogy unokája a' spanyol koronáról mondjon le; mert erre rá állt volna már XIV. Lajos, hanem azért, mert a' feltételek közt volt az is: hogy ő maga fordítsa fegyverét tulajdon vére, unokája ellen, 's a' királyságtól azt megfosztani ellenségeit segítse. Mire természetesen XIV. Lajos rá nem állott, 's ekkor fakadt azon szavakra: ha harcolnom kell, in-

kább gyermekim mellett harcolok, mint el-
lenök. — 153. l. Napoleon a' spanyol királyt IV. Károlyt, valamint annak fiát VII. Ferdinándot is el nem fogatta; sem ezektől bíróvá nem választatott: hanem Bayonneba hivatván őket, maga tette magát bíróvá köztök. 'S ez egy kevéssel bővebb előadást érdemlett volna, mint Napoleont ismertető igen nevezetes adat. Ugyanazon oldalon: Az erfurti fejedelmi congressuson nem csak a' két császár, Napoleon és Sándor, hanem rajtok kívül még négy király is volt jelen, úgy mint a' bajor, szász, württembergi és westphaliai: 's ez csak pusztán említve is mindjárt inkább gyanítatja az olvasóval azon összejövete' fontosságát. stb.

Hátra van, hogy írása' módjának közelebbiről megismertetésére mutasson V. egy pár példát: A' 82d. lapon IV. Henkiről így ír: A' Valoisház kihalt, 's navarrai Henrik, a' Bourbon házból, üle a' francia királyszékre, mint IX. Lajos' utódja, 's nagy tulajdonságainál fogva érdemes is vala arra. Hegyek 's pásztorok közt nevedelve, semmit se (sem) tudá ő arról, a' mi királyokat elront. Fegyverrel kényszerítvén jusait kivíni, szerencsétlenségek által megpróbáltatva, 's bajtársainak sanyarúságai-ban osztozva, mint tökéletes fejedelem, úgy lépe fel atyai székébe. Franciaországnak csak néhány tartományi esmerék meg őt királynak; mindenre nézve szükölködék, 's mi több, a' mayennei herceggel kelle küzdenie, kinek seregében spanyol gyalogság (ekkor egész Európában legjobb) szolgált. — 97d. lapon XIV. Lajosról így ír: A' 17d. század XIV. Lajosának nevezetik, mert fényűzésével, 's bizonyos nagyság iránti izlésével annak fényére sokat tett. De mi jót mutathat Lajos? Ő Franciaországot hatalmassá tevé Európában, de belől (ül) rabszolgaság nyomá a' népet; az ő hibája, hogy a' francziáknak sokáig nem volt nemzeti characterek; mivel a' dicsőséget és szerencse' javait maga egyedül osztogatá, elvéve a' nemzettől önállását, ez elfelejté magát, csak hogy királyáról gondolkozzék 's midőn ez azt mondá: Én vagyok a' status! elhívé. Hiu fénye a' népnek, melly úgy is elég hajlandó csudálkozásával, bálványozásával és saját boldogságának feláldozásával a' pillanat' kedveltjének temjénezní, ideáit tévelygő útra tántorítá.

Ezeket, 's az ezekhez hasonlókat bizonyosan gyönyörűséggel fogja olvasni a' mívelt

közönség; de épen ezek mellett 's ezekért valljon nem fogja-e másokkal fölcseréltetését ohajtani az ilyeneknek: 13. l. ama' nagy terve, hogy a' császári koronát fejére tegye, első l. 141. l. Sieyes mint tőkő jelent meg, stb. Vizsgáló az ilyen összekötéseket sem hagyhatja helyben: 70d. lap: Egész Európa összeszövetkezett Franciaország ellen, mellynek egyetlen kitetsző vezére, Bourbon Comnetable, elégedetlenségéből az ellenséghez ment által. Mint ha csak azért szövetkezett volna össze Európa Franciaország ellen, mert sat. Nem különben a' 71d. lapon: Ezt az újlatos kereskedést Németországban Tezel, Domokos szerzetbeli barát üzte, kit Luther megtámadván, elszakada számos követőivel a' cathol. egyháztól. Itt kettős is a' hiba. Egy az, hogy a' megtámadásból van következtetve az elszakadás; pedig valamint elszakadás lehetett volna megtámadás nélkül is, úgy a' megtámadás, vagy Tezel ellen kikelés nem vonta maga után szükségképen Luther' elszakadását. Más az, hogy az elszakadás Tezelle is érthető, 's ki a' történetet nem tudja, a' szók' elrakásából hamarabb erre fogja érteni.

Utóljára még egy megjegyzése vizsgálónak. Most egy esztendei folyamat egészen egy status, Franciaország foglalt el. Ha ez tovább is így lesz, azon kívül, hogy ez által a' munkának teljes bevégeztetése igen sokára halad, nem fog-e, ha majd készen lesz, a' daraboknak sokra szaporodása, 's az innen következő nagy ár által köz kézen forgása, olvastatása, az erre igen érdemes munkának gátoltatni? Valljon nem volna-e hát tanácsosabb, a' tárgyknak még szorosabb megválogatása, a' kihagyhatóknak kihagyása által, munkáját úgy intézni a' szerzőnek, hogy ezentúl annyi helyen, mennyit most Franciaországé foglal, legalább két statusnak adatnék geographiai-statisticai és historiai leírása? Míg olvasó közönségünk számosabb, pénzesebb nem lesz, nem elég nekünk íróknak csak azon igyekeznünk, hogy sok jót adjunk, hanem arra kell főképp törekednünk: hogy adjunk kicsinyben minél több jót?

Eennyit figyelmeztetésül az olvasni szeretők' — de figyelmeztetésül, a' legtisztább indulatból — a' tudós író' kedvéért is: hogy ha vizsgáló észrevételei közül csak némelyeket is figyelemre méltóknak találанд, ezeket használván, munkájának, — utószavaiban ígért,

's vizsgálótól hazafi kebellet ohajtott folytatása mellett — az által is nagyobb tökéletességet adhasson.

Péczeley József.

ANGOL LITERATURA.

Nyelvtudomány.

1) *Dictionary of the English Language. By C. Richardson Esq. London, Pickering. Ar.*

Csodálkozni kell azon, hogy Angliában mind eddig egyetlen egy jó szótára sem jelent meg az angol nyelvnek; mert, kivált az újabb időkben, többen foglalkoztak az angol nyelv' alkotása' 's történetei' nyomozásával. De már eleitől fogva hibázott az, mi egy illy nemű, jeles készületü munkához mulhatatlanul megkivántatik: t. i. egy széles, mindent befoglaló történeti alap, épülve az angolszász 's a' rokon német dialectusok' ismeretén, 's nyomoztatva időről időre, megyéről megyére. A' legrégebb munkák, mint p. o. Skinneré, Minshensé és Bailyé, huszad részét sem foglalják magokban a' mostani nyelvkincsnek, 's ugy nevezett etymológiájok nagy mértékben mulattató. Koruk a' feszes classicus pedantság' kora volt, 's mindennek szükségkép görög, latin vagy épen keleti (zsidó, chaldaei, arab) forrásokból kelle keletkezni. Igaz, néha, kivált Junius' ideje óta, éjszak felől is csillámlik egy egy sugár, 's már alemann, frank, sőt izlandi, angolszász és suiogoth etymológiákról is hallani szót; de fájdalom az idézetek ismeretlen nyelvekről, gyakran félreértett szótárákból vétettek. Johnson, kinek nagy munkája a' legtöbb újabb szótáraknak alapul szolgált, illy vállalatra nem volt teremve: e' mellett, mint tudva van, nem is volt szorgalmas dolgozó, 's keveset gondolt arval, mi rá nézve csak könyvárosi speculatio volt. Ő Skinnert és Juniust írta le, néhány szót adott hozzá régi jó forrásokból, száz meg száz kifejezéseket hozott be, mellyek nem egyéb mint elforgatott latinismusok, 's csak saját írásai-ból tanúsítottak; 's az angolszász, 's általában a' német etymológiákra nézve Steevens barátjához folyamodott. Melly tökéletlen maradt a' munka, kitetszik Todd' előszavából, ki azzal dicsekszik, hogy a' maga kiadását több mint tízezer szóval bővítette, mellyek Johnson' régi kiadásában nem találtattak; azonban Todd nem használta eléggé a' régebb kútfor-

H I R D E T Ő

A' FIGYELMEZŐHEZ.

Pest.

Januárus' 31. 1837.

1. szám.

ATHENAEUM,

tudományok' és szépművészetek' tára;

FIGYELMEZŐ

az egyetemes literatura' körében.

Jelentjük folyóiratink' barátinak, hogy az első szám' második kiadása elkészülvén, képesek vagyunk ismét teljes példánnyal szolgáltatni új előfizetőinknek.

Félévi ára a' kettőnek, noha *hetvennyolcz év imperiál-negyedrétben*, csinos, tömött és könnyű olvasatu nyomtatással; helyben, kihordással, vagy könyvárosi úton 4 fr. cp.; postán nyomtatott boríték alatt 4 fr, 48 kr. cp. Velinpéldányok félevenként öt huszassal drágábbak. Helybeliek évnegyedenként is válthatnak példányt 2 ftjával.

Előfizethetni a' kiadó-hivatalban, *Pesten*, a' ferencziek' piacznán, a' kir. curia melletti sarokházban, 434 sz. alatt, a' 2d. emeletben; *Pesten kívül* minden kir. postahivatalnál, melyeknek köszönetül minden nyolczadik példánnyal kedveskedünk. Végre könyvárosoknál is, ha ki havonként kíváná járattni.

BÉCSBEN

az előfizetést elfogadja *Barkassy Imre* udvari ágens úr, a' belső városban, *Ströbelgasse*, 866 sz.

Azon tisztelt mók, kik munkás részvételt ígértek, a' következők: *Balásházy János*, *Brassai Sámuel*, *Bugát Pál*, *Czuczor Gergely*, gróf *Dessewffy Aurél*, báró *Eötvös József*, *Fábián Gábor*, *Fáy András*, *Friwaldszky Imre*, *Gaal József*, *Gorove László*, *Györy Sándor*, *Herepei Károly*, *Jakab István*, báró *Jósika Miklós*, *Klauzál Imre*, *Kovács Pál*, *Kölcsey Ferencz*, *Luczenbacher János*, *Molnár Sándor*, *Nagy Károly*, *Péczeley József*, *Stettner György*, *Szász Károly*, *Székács József*, *Szenvey József*, *Szontagh*

Gusztáv, *Tasner Antal*, *Tóth Lőrincz*, *Vajda Péter*, *Warga János*, *Zsivora György*.
Ujabbán még: *Erdélyi János*, *Fabricsy Sámuel*, *Hetényi János*, *Lukács Mórincz*, *Petrichevich Horváth Lázár*, *Szlemenics Pál* és gróf *Teleki József*.

Megjelent 's a' két magyar hazában minden hiteles könyvárosnál megszerezhető:

AURORA.

Hazai almanach, alap. *Kisfaludy Károly* folytatja

BAJZA.

1837.

Tartalma:

PRÓZÁK: I. Pályakép. Philosophiai elbeszélés. *Szontagh Gusztáv*. II. Román és nem román. Vig elbeszélés. *Kovács Pál*. III. Az utolsó orebita. Historiái elbeszélés. *Pintér Endre*. IV. Verhovina. Tündér rege. *Gaal*. V. A' külföldiek. Vigjáték 3 felv. *Fáy András*. VI. Orlay. Komoly elbeszélés. *Vörösmarty*. VII. Yoridala. Keleti elbeszélés. *Vajda*. VIII. Időszakok és koszorúk. *Toldy Ferencz*.

BALLADÁK, LEGENDÁK 'S ROKON NEMŰEK. Cz.... A' falusi kis leány *Pesten*. Remete Péter. *Czuczor*: A' legszebb ének. Kont. Hunyadi' halála. Szűz Margit' álma.

ODÁK, DALOK, EPIGRAMMÁK stb. *Bajza*. Jelen és mult, őszi dal. A' reményhez. Jó éjszákát. *Csaba*. A' hű leány. Gyász és remény. Idához. Cz....; Nyilatkozás. Népdalok I—VII. *Czuczor*: Hunyadi János. Révai. Hunyadi László. Ki az? *Erdélyi János*: Az álom. A' csónakos. Dal. Csalódás. *Gaal*: Hattyúdál. *Holló*: A' holdhoz. Mellyik jobb? *Lukács Mórincz*: .... néhez. Egy eb' sirjára. Tudás. Egy koponyából készült billikomra. *Makáry*: Pályakép. *Nagy Ignác*: Nemzeti erő. A' kules.

Nemzeti kincs. *Szenvey*: Hajdan és most. Zagyva. Az uracs. Budapesti híd. A' korszellem. Az ideálc. Honi bőség. A' vándor. A' magyar. Nyugoti napfény. *Székács*: Tynnichos. A' szerelem dalnokaihoz. Ember 's emberek. Esdeklés. Hajnal és éj. A' fösvény. A' helót. Apáink. A' barlangban. Amor ellen. *Tóth Lőrincz*: Ida sirján. A' völgyi ház. Viszonlátás. A' csalóka távol. Egy alvó kised fölött. Holt mátká. *Vörösmarty*: A' szegény anya. Egy képszoorra. Szózat. Emlékkönyvbe.

EREDETI ACZÉLMETSZÉSEK: I. Vörösmarty Mihál' arcsképe. Rajzoló *Barabás*, metsz. *Schwerdtgeburth*. II. A' rabló, Vörösmarty' hasonló című balladájához. Rajz. *Ender*, metsz. *Axmann*. III. Csák és baráti. Kisfaludy Károly' Trencsényi Csák Mátéjához. Rajz. *Ender*, metsz. *Eissner*. IV. Országgyűlés. Kisfaludy Csák Mátéjához. Rajz. *Ender*, metsz. *Mahlknecht*. V. Omode és Hedvig. Kisf. Csák Mátéjához. Rajz. *Ender*, metsz. *Mayer Károly* Nürnbergben.

Ára a' 404 lapnyi vastágságú könyvnek finom angol kötésben 3 for. 30 kr. peng. —

☞ Reményli a' kiadó, hogy az *Aurora*, melly 16 év óta elakadhatlanul foly, ez évben is ki fogja elégíteni a' tisztelt olvasó közönség' várákőzésát, mert mind képeire mind tartalmára nézve felülhaladja, mult évi folyamatait. Sem olly bő sem olly sokféle tárgyú még nem volt mint ez évben. Tökéletesbítésére semmi el nem mulasztatott. Képei mind jeles külföldi mesterektől metszvek 's a' kiadó azt hiszi, hogy költségek' tekintetében maximumát próbálta annak, mit magyar könyvkiadásnál merhetni; minek némi igazolására elég legyen csak azon egyet említenie, hogy az ez évi öt aczélmetzsés 1300 pengő forintba került. Ez oka, hogy a' könyv eddigi ára 30 krajczárral fölebb emeltetett.

Példányok kaphatók a' kiadónál is, Drotttya utczában 20 sz. alatt és az Athenaeum' hivatalában, Barátok piacán a' kir. curia melletti sarok házban, 434 sz. 2dik emel.

Négy kötetből állandó Hazai Magyar Historiámnak két első darabja készen; az első, melly az Árpád ház kihaltáig, 's nagy 8d. réthben körülbelül 12 ivre megyen már sajtó alatt is van. Ezen első kötetnek, melly maga egy egész

tesz, és senkit a' következő darabok' megszerzésére nem kötelez, boltiára lesz 1 frt. 12 xr.; azoknak, kik Pesti, József napi vásárig előfizetnek, 50 xr. e. p. Előfizethetni a' szokott helyeken, minden é. könyvtáros és tanító urnál 's az Athenaeum' hivatalában. Minden előre megfizetett 10 példányra adatik egy. Még ezen év első feliben megjelen a' Mohácsi veszedelemig terjedő 2d. darab is. Kik erre is, melly legalább másfél annyi, mint az első, előfizetni kívánnak, előfizetésök erre is elfogadtatik 1 f. 12 e. xr.jával, 's ezt azon esetben sem pótolják, ha az ivék' száma a' vélnél többre telék. A' velin példányokra együtt a' 2 darabra 3 e. frtal előfizetők ingyen veszik ráadásul Németi Pál igen csinos nyomásu, 's egy rézzel ékesített verseit, mellyeknek boltiára 30 e. xr. Debreczen jan. 1jén 1837.

Péczeley József mk.

Szinte az ATHENAEUM' hivatalában találatnak:

DAYKA' VERSEI.

Öszveszedte Kazinczy Ferencz. Második bővebb kiadás, a' költő' életével Toldy Ferencztől. Budán, 1833. n. 12r. 192 l. Postapapiron, ékes borítékba kötve, 48 kr. cp.

KAZINCZY' UTJA

Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra. Pesten, 1831. n. 8. 58 l. Kemény táblába kötve 24 kr. cp.

CZUCZOR'

POETAI MUNKÁI.

Budán, 1836. 8. 240 lap. Velencei postapapiron, három rézmetszettel, kemény táblába kötve 1 ft. 12 kr. (boltiára 1 ft 36 kr.).

HUNYADI JANOS' VISELT DOLGAI,

leginkább Engel és Fessler után. Irta Czuczor Gergely. Javított kiadás. Pesten, 1833. n. 12r. 184 l. Színes borítékba kötve 40 kr. cp.

VÖRÖSMARTY:

Salamon király. Szomorujáték 5 felv. Pest, 1827. n. 12r. 154 lap. Kötve 48 kr. cp.

A' bujdósok. Színjáték 5 felv. Fejérvár, 1830. n. 8. 196 lap. Kötve 1 ft. cp.

Csongor és Tünde. Színj. 5 felv. Fejérvár, 1831. n. 8. 168 lap. Kötve 1 ft. cp.

rásokat; 's egy jó, teljes angol szótár még mindig a' piium desideriumok' sorába tartozott. Dr. Webster, egy amerikai, ki akarta e' hiányt pótolni, de, úgy látszik, ő sem ért czélt. Hosszas bőves előszava mellett is kevés valódi tudomány van benne, 's Johnsonhoz tett pótlékai 's kiegészítései majdnem kizárólag fűvészi, sebészi 's egyéb tudományos műszavakból 's americanismusokból állanak, melyek egy jó angol' fülét irgalmatlanul sértik.

Midőn az „Encyclopaedia Metropolitana” szerkesztetett, azon gondolat támadt, vele egy angol szótárt kapcsolni össze; 's e' munkára Richardson C. szólítatott fel, ki egy, Horne Tooke' szellemében készült nyelvészeti munka által tette magát már ismeretessé. 'S e' könyv jelenen, az encyclopaediától elválasztva, külön, negyedréfűzetekben jelenik meg.

Az a' saját oldal, melly által Richardson' dolgozata egyebek közül dicséretesen kitűnteti magát, a' nyelvnek historiai előadása a' maga különböző időszakaiban. Minden szónál leljük annak egy vagy több példáját, mikép éltek azzal az első, második, harmadik és negyedik időszak' írói; miből a' szónak 's a' szó' értelmének haladása kitűnik a' 12d. századtól a' 19dikig. Kérdés, nem kellett volna-e a' tervet tovább vinni, elég szorosán vannak-e a' külön időszakok' határai kijelelve, 's kell-e a' 13d. századot az angol nyelv' középpontjául tenni*); és még is a' szerző mind a' tervért, mind annak kiviteleért általában dicséretet érdemel. A' melly hibák a' munkában mutatkoznak, többnyire a' terv' korlátoltságában alapszanak, mi szerint középpontul egész önkénnyel tétetik a' fent érdekelt idő; továbbá, Horne Tookenak, a' legveszedelmesebb és kalandosabb szónyomozó' túlbecslése; végre a' régiebb német dialectusok', kivált az angolszásznak hiányos ismerete. A' felvett határok közt azonban a' munka igen pontos, az angol írók' terjedelmes studiumán épült;

*) A' szerző épen nem használta a' kézirati forrásokat: Robert of Gloucesterrel kezdvén, a' nyelvnek finom, egymásba olvadó árnyéklatit a' tiszta angolszász, 's jóformán már kiképződött vagy is elfajult angol nyelv közt egészen elmellőzi; holott épen az „átmenetelek” mutatják a' legnevezetesebb és szebb tüneményeket; 's a' 12-d. századbeli evangéliumok, predikációk 's versek elegendő anyagot nyújtanak.

's így, noha nem a' legjobb angol szótár, mellyet gondolni lehet 's ohajtani kell, de minden esetre leges legjobbika azoknak, mellyek eddig léteztek.

2.

Szöbirálat.

Időszakként, Időszakonként.

Időszakként helyett, talán betűgazdálkodásból; de e' mellett semmi nyereség nincs, mert nyelvünket egy raggal szegényebbé teszszük. A' k é n t rag, midőn közvetlenül a' szó után tétetik, pusztá hasonlító erejű, péld. úr-ként, szolgál-ként, időszak-ként, azaz: mint úr, mint szolgál, mint időszak; mikor pedig az on, en, ön, -n raggal egyesül, többszöröző, vagy ismételő 's némileg hasonlító jelentéssel bír. IdőszakONként tehát annyi, mint: több időszakban egymás után; így: sereg-en-ként, több seregben külön külön. Ez utóbbi szónál a' különbséget világosabban ki lehet tenni: sereg-ként = instar turmae, gleich einer Schaar; sereg-en-ként = turmatim, schaarweise.

Meggyőzetik, meggyőződik.

MeggyőzETik valaki vagy más, vagy külső erő által; meggyőzŐDik belsőleg, ön elmékedése által. Innen hibás az efféle beszéd: meg vagyok győzve a' felől, e' helyett: győző d v e.

Törül.

Roszúl íratik töröl helyett. Az ol, öl, el, (az al ritkábban)l-lel képzett igék a' szóképző hangzóját kihagyván megrövidülhetnek, p. pöröl, pörölök, pörölk; öröl, örölök, örölk; torol, torolok, torlokk; ilyenek hajol, (nem hajul) omol, bomol sat. Ide tartozik a' töröl, törölök, törölk is, melly ezen rövidítést nem vehetné fel, ha törül volna a' törzsök; mert az ül képző egészen különböző az előbbtől, csak közép igéket alkot (a' kerül melly kivételt tesz, eredetileg szinte csak közép ige lehetett) és soha nem szenved rövidítést. Így örül, nyomul-ból nem mondathatik örölk, nyomlok örülök, nyomulok helyett.

Tő, Tű.

Itt csak azt jegyezzük meg, hogy e' két szót méltó megkülönböztetni. A' t ő truncus, tű, acus, 's így ragoztatnak

tő	tű
tővem	tűm
tőved	tűd
tőve	tűje.

Származékaik is különbözők; a' tőből ered tőves melléknév, a' tűből tűz ige, melly annyit tesz mint szúr, tűvel leszegez, bejegyez. Meglehet, hogy e' két szó eredetben egy volt, mit a' tűvis és tűske szavak is gyanítanak, de a' különböztetést el kell fogadnunk a' nyelvszókástól,

melly e' szavaknál két felé ágazott, minthogy szükség van reá.

Jegyzet. Az IĠtat szónál (1-ső számunkban) több hiba csúszván be, azt így kérjük megigazítani: Az IKtat szót egyik fél IG, a' másik IK gyökből származtatja. E' kétes eredet mellett könnyebb kimondásért, az IKtat szokottabb írást tovább is megmaradhatónak véljük.

Vörösmarty.

Literaturai mesék 's epigrammák.

A' csipkebokor, és rózsza.

Honnét van az, kérdé a' gyepe közül kitüskésedő csipkebokor a' kertben viruló rózsát, hogy te olly kedves vagy mindenek előtt, 's engem rokon fajuat alig méltat valaki figyelmére? Mert eredeti vadságodban tenyészvén a' haladó szebb ízléshez simulni vonakodol, felelé őszintén a' kecses rózsza.

Kiavult, csinatlan íráshoz ragaszkodók, e' mese titeket példáz.

Az oroszlán, és őrserege.

Az oroszlán válogatott őrsereget állítván fel a' négy lábuaak' különféle nemeiből, évi parancsúl kiadá, hogy mindegyik hemutassa évenként vitézsége' jeleit. Parancs szerint a' tigris tinószarvakat, a' farkas gyapjút és csikóbórt, a' bika szarvai közt szénapetrenczét, a' komondor kövér konczokat, 's más mást hozott a' fejedelmi szék elé. Jött végre nagy mászva a' disznó is utánok. Hát te semmit sem hoztál? kérdé az oroszlán. De igen, tömött vastag szalonnámat, rőfögé a' hizott, 's a' thron előtt kényelmes fekvésre helyezkedék.

E' mese' megfejtésére az olvasót kéri a' szerző.

Jupiter, és a' pókok.

Jupiter előtt a' pókok keservesen panaszkodtak, sőt szemére hánytorgaták, hogy a' méheket többre becsüli náloknál, holott ők önmagokból alkotnak csoda művü szöveteket, a' méhek pedig különféle virágokból lopogatják kincseiket. Ti szemtelen rágalmazók! dörge Jupiter, a' virágok' neme anyagúl van csak a' méheknék adva, 's a' belőlök készült méz legsajátabb művök, melly istenek és emberek' asztalát édesíti; a' ti hallóitok pedig szennyek, 's haszontalanok.

Tiszta eredetiséggel kérkedők, 's utánazás-nyomozók, hallottátok?

A' fülmile, és a' béka.

Tóparti bokron nyögdelé a' fülmile
Édes keservét, 's lenn a' béka vartyoga
Hozzája: régen gondolám, és úgy lelem,
Nagy műrokonság van köztünk, mivel te is,
Mint én, kiváltkép éjjel énekelsz, 's tavasz'
Beérkeztevel nyílnak dalra ajkaink.
'S az édes dalnok válaszolt: igaz való
Hasonlatod, csak hogy te a' mocsárban, én
Pedig zöld bokrok közül zengem el dalom'.
Ízlés választ meg parrag, és nemesb művet.

Czuczor.

Irvágy.

Irgalom a' hűnek! ne gyötörd szolgálodat, Apollon!
Ím akarok, 's melly kín! semmire sem mehetek.
Vagy ne ezen szomjat, vagy erőt adj, pindusi zsarnok!
Mit használ szomjan lenni, ha nincs mit igyam?

Az egerek.

Első egér.

Szegre morály; biztos hajlék, a' mellybe vonultunk.
Lássunk munkához, rájuk a' hír' fiait!

Második egér.

Hír' fiait? Kik azok? Nyomorú hír, még nyomorúbb nép!
Egymáshoz méltók illy apa 's gyermekei.

Harmadik egér.

És még is rágjunk! Kár, hogy nincs rágni nagyobbat:
Ennyi kemény szép fog mit nem emésztene meg!

Negyedik egér.

Gazdálkodjatok! egy kettőt hagyjunk meg odábra:
Végső szükségben jó, ha mi fenn maradand.

Harmadik egér.

Semmi fakarságot! míg élünk, lesz derekabb fi
Mint mi vagyunk, 's így lesz rágnivalónk is elég.
Virág Alajos.

Magyar tudós társaság.

Emlékezetbe hozatik újra, hogy az 1837diki drammai jutalomért (100 arany) versenyző szomorujátékok' beküldhetésének határnapja f. évi martius' 24dike. A' tiszt. írók kéretnek, hogy munkáik idegen kézzel, olvashatólag és csinosan írva, lapozva, kötve, 's szokott mód szerint a' szerző' nevét rejtő jelmondatos levelkével ellátva legyenek. Másnemű kéziratok, 's mellyek az említett napon túl érkeznek, nem vétetnek számba. Pesten, januarius' 26. 1837.

D. Schedel Ferencz, titoknok.
(Óváros, Kigyóutca, 405 sz. 150 emelet).

Bibliographiai jelentő.

Legujabbak.

Honi vezér 1837re. Pesten, Landerernél. n. 4r. öszszesen 248 l. 1 f. 24 kr.

Magyar történeti színművek. II. kötet; Árbocz, szomoruját. 5 felv. írta Garay. Pesten, Heckenastnál 1837. 18r. l. 48 kr.

A' religiónak 's jelesen a' kijelentett keresztény religiónak az ember' mind jelen jólétére, mind örökös boldogságára valódi 's dicső behatása. Közli Vezzerle Gáspár. Eger, 1836. lyceumi bet. 8r. 284 l.

Vezérfonal a' hadmenéseken, tábor őrizeteken 's őrtzirkálásokon, ugymint rövid oktatás a' helyes eligazodásra. A' századok' iskoláik' számára szerkeztette g. Nugens 30 d. szerezredbéli zászlóssa Malter József. Arad, 1836. Schmidt' bet. 8r. 107 l.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.